

Rozhovor s jubilantem

Zdeněk Janeček: o tom, jak bylo komplikované vystudovat, jak se začínalo s počítači, o cestování, obraně proti nesmyslům a mnohém jiném

Otázky kladl Zdeněk Svatoš

Rok 2006 byl bohatý na „kulatá“ životní výročí osobností, které měly a stále mají mimořádný význam pro Českou společnost pro jakost, její vznik a rozvoj, i pro celý management kvality a související obory. Některé z nich (ne všechny – z různých důvodů) vám představujeme těmito rozhovory, kde nám vlastními slovy prozrazují své vzpomínky, názory i přání.

Patří mezi ně i Ing. Zdeněk Janeček, CSc. Narodil se v roce 1926 a o datu jeho narození tehdy nikdo nemohl tušit, jak později vstoupí dvakrát – tragicky i slavně, v den jeho třináctých a třiašedesátých narozenin – do historie. Bylo to 17. listopadu...

I v jeho případě, k jeho předchozím jubileím, vyšly před pěti a deseti lety v nyní už neexistujícím časopise Svět jakosti faktografické články – viz SJ září 1996, str. 43, a SJ 3/2001, str. 26. Necht' tedy jsou strohá fakta v případě potřeby čerpána především z oněch článků; v následujících řádcích nám o sobě nynější osmdesátník prozradí i něco jiného.

Na začátek vždy prosím jubilanty o nějakou vzpomínku z dětství, z doby, kterou většina z nás zná právě jenom z četby a vyprávění.

Z dětství si dnes připomínám dvě své výrazné odlišnosti od většiny vrstevníků. Jednak jsem se narodil jako stoprocentní levák, takže jsem měl potíže se psaním; psal jsem nejdříve levou rukou, a když na to učitel přišel, nastaly mi problémy (tenkrát se psaní levou rukou ještě nedovolovalo!), psal jsem nepěkně a pomalu. Umění psát levou rukou jsem ovládal ještě asi třicet let. Druhým problémem byl můj zájem o matematiku ještě před nástupem do školy a předstih znalostí před spolužáky. Už v devíti letech jsem si znepřátelil učitelku, když jsem jí vytkl neznalost; hned na začátku střední školy jsem narazil na profesora, kterému nevadila neznalost, ale vyžadoval doslovné citování pouček tak, jak nám je nadiktoval. S dalším profesorem (od tercie) jsem si ze začátku moc nerozuměl, ale brzy jsme navázali kontakt zejména v tom, že mě požádal, abych mu kontroloval správnost řešení úloh, které si střádal – jednalo se ovšem o příklady z ročníků vyšších, než jsem byl.

Celá vaše studia probíhala v pohnutých letech, a proto také vůbec ne jednoduše...

Začalo to ještě v závěru střední školy. Válečné problémy na nás doléhaly stále silněji, místo oktávy, to bylo v letech 1944 až 1945, jsme byli totálně nasazení a maturitu jsme skládali až těsně po revoluci. Hned po maturitě jsem začal studovat strojní fakultu ČVUT. Tehdy dohánělo po válce studium veliké množství studentů a vyučovalo se všude, kde se dalo – na přednášky jsme chodili například i do kina Flóra. Studoval jsem bez problémů, ale navíc jsem se angažoval ve studentském spolku (bez zájmu o politiku, zdůrazňuji), takže mě znala většina kolegů. A to bylo pro mě osudné. Nelíbil jsem se té »jediné správné straně«, vadil jim můj vliv na ostatní, a tak to vyřešili tehdy obvyklým způsobem: nejprve mi hned v únoru 1948 nabídli přihlášku do strany, a protože jsem odmítl, vyloučili mě velmi rychle nejen z ČVUT, ale ze všech vysoko-

kých škol v republice. Nastoupil jsem do zaměstnání jako konstruktér, později projektant. Po několika marných pokusech a konečně po povolení studia jsem byl znovu přijat až v roce 1957. Musel jsem absolvovat celé studium znovu od prvního ročníku – dálkově, šest let.

Na čas se vše v dobré obrátilo a vy jste začal spolupracovat s prof. Egermayerem. Vaše osobní vzpomínky na něho jsme otiskli v letošním prvním čísle (PJ 2006/1, str. 63). Jak tato spolupráce ovlivnila vaši další profesionální dráhu?

Profesor František Egermayer patřil k mým učitelům na fakultě a už během studia jsem měl možnost s ním spolupracovat. Ihned po ukončení studia, to bylo v roce 1963, jsem jeho ▶

Pražský hrad 12. listopadu 2003. Zdeněk Janeček přebírá Cenu Anežky Žaludové z rukou předsedkyně ČSJ Aleny Pláškové a Josefa Sikely (ČS – hlavní partner mezinárodní konference tohoto roku).

zásluhou začal s vědeckou aspiranturou. Za necelý rok po ukončení vysoké školy jsem přešel k němu na fakultu, učil jsem jeho předmět (statistické metody) na denním i dálkovém studiu a napsali jsme spolu řadu odborných článků (i do zahraničních časopisů), skriptum pro posluchače strojní fakulty a publikaci „Grafická korelační analýza“. Také mě už v roce 1965 zapojil do problematiky jakosti, jak odborně, tak do společenské, organizační činnosti v rámci tehdejší ČSVTS. V r. 1969 jsem však ze školy odešel, má pozice na škole nebyla už s ohledem na „normalizaci“ a mé „politické hříchy“ z minulosti udržitelná. Problematice jakosti jsem však už potom zůstal věrný dále – a vlastně stále.

Je o vás známo, že jste byl jedním z průkopníků používání počítačů – v době, kdy ještě nebyly na každém stole, v aktovce či dokonce v kapse, ale kdy zabíraly celé sály a využívat je nebylo ani běžné, ani lehké. Jak byste nám tehdejší možnosti a problémy přiblížil?

Jako konstruktéra, projektanta (převážně ve výzkumu a vývoji strojů a zařízení), dobřeho matematika a „domácího kutila“ mě moderní výpočetní technika od počátku vždycky zajímala. Využíval jsem ve své práci možnosti velkého počítače a spolupracoval s programátory na řešení nových úloh. Velkým impulsem byla pro mě v roce 1970 konzultace v Mnichově v laboratořích firmy Siemens: tam jsem poprvé viděl malý stolní počítač! Uvědomil jsem si, jaké nesmírné výhody má v tvůrčí práci proti velkým počítačům: řešitel problému si sám tvoří program pro úlohu, kterou důvěrně zná, a řešení je velmi operativní, výsledky jsou velmi rychle k dispozici, řešitel snadno pozná a napraví chyby (proti velkým počítačům, s nimiž se komunikovalo jen „přes okénko“). Navíc výrazná a rychlá miniaturizace počítačových součástek a modulů a prudké snižování cen otvíraly malým počítačům prostor pro uplatnění. Navrhl jsem zakoupení takového malého počítače a už v roce 1972 jsem s ním pracoval. Zmanuálu jsem se naučil programovat (bylo to v jazyku BASIC), snadno jsem to postupně naučil i řadu kolegů. Dokonce mi dodavatelská firma (z USA) svěčila v roce 1978 na dva roky své demonstrační centrum této stolní techniky. Od roku 1980 jsem měl možnost pracovat samoobsluž-

nou formou s malým sálovým počítačem, takže jsem se naučil i programový jazyk Fortran. A tak to šlo dále. Dnes mám doma slušně vybavený počítač PC, v pořadí už třetí; jen připojení na Internet zatím nemám, což je mi někdy – kvůli e-mailům – kolegy trochu vyčítáno.

Jak vzpomínáte na počátky České společnosti pro jakost, a vlastně i na její prehistorii v šedesátých letech?

Jak jsem už říkal, do problematiky jakosti a do činnosti v tomto směru, tehdy v rámci ČSVTS, mě již v roce 1965 zapojil profesor Egermayer. Jakosti jsem se pak ani po nuceném odchodu ze školy už nikdy nepřestal věnovat. Byl jsem členem Komitétu pro jakost, v r. 1971 jsem založil jeho pražskou pobočku a působil v ní až do vzniku ČSJ.

Po listopadu 1989 jsem se samozřejmě s ohledem na dosa- vadní angažovanost v této oblasti stal zakládajícím členem ČSJ a od začátku v ní působil. Počátky byly skromné, ale pracovali jsme s nadšením a zcela nezištně. Založili jsme některé odborné skupiny (např. pro spolehlivost) a Zpravodaj ČSJ, navázali za-

hraniční kontakty (hlavně dr. Žaludová), vydali asi dvacet základních publikací pro oblast jakosti, pracovali v předsednictvu ČSJ (zadarmo), operativně zorganizovali plánované akce (když ti, kteří je měli na starosti, selhali). Dnes ještě můžete některé z těchto „pionýrů“ najít mj. v Radě seniorů ČSJ, kterou jsme založili v roce 1995.

Vaše jazykové znalosti vám umožňovaly, pokud tomu právě nebránila jiná omezení, přímé kontakty se zahraničními odborníky. Které byly pro vás nejdůležitější a nejzajímavější?

Mé jazykové předpoklady nebyly ve skutečnosti nikdy velké, problémy jsem měl zejména s konverzací – nebyl jsem dost pohotový. Z cizích jazyků jsem se dostal nejdále v němčině. Učil jsem se ji od svých osmi let nepřetržitě až do totálního nasazení (1944), a v tom jsem musel denně mluvit především německy. Po válce jsem, jako většina z nás tehdy, na němčinu zanevřel, ale vrátil jsem se k ní začátkem šedesátých let, kdy se dalo jezdit do Východního Německa neboli NDR. Když jsem byl na škole u prof. Egermayera, měli jsme „družbu“ a čilé styky s drážďanskou univerzitou. I později jsem do NDR jezdil často služebně, na veletrhy a podobně. Takže mluvím ►

Narodil jsem se jako stoprocentní levák, takže jsem měl potíže se psaním, tenkrát se ve škole psaní levou rukou ještě nedovolovalo!

Profesor František Egermayer patřil k mým učitelům na fakultě a už během studia jsem měl možnost s ním spolupracovat. Ihned po ukončení studia, to bylo v roce 1963, jsem jeho zásluhou začal s vědeckou aspiranturou. Také mě už v roce 1965 zapojil do problematiky jakosti v rámci tehdejší ČSVTS.

Výpočetní technika mě vždycky zajímala. Velkým impulsem byla pro mě v roce 1970 konzultace v Mnichově v laboratořích firmy Siemens: tam jsem poprvé viděl malý stolní počítač! Uvědomil jsem si, jaké nesmírné výhody má v tvůrčí práci proti velkým počítačům.

Počátky ČSJ byly skromné, ale pracovali jsme s nadšením a zcela nezištně. Založili jsme některé odborné skupiny a Zpravodaj ČSJ, navázali zahraniční kontakty, vydali asi dvacet základních publikací, pracovali v předsednictvu ČSJ (zadarmo). Dnes ještě můžete některé z těchto „pionýrů“ najít v Radě seniorů ČSJ.

Náš Zpravodaj ČSJ před nedávnem prošel zásadní změnou, stal se přílohou časopisu „Perspektivy jakosti“. Tento časopis začínal s nepříjemnými problémy mj. při převodu odborných článků do tiskárenské podoby (chybné matematické znaky, ztracené vzorce a obrázky apod.), ale situace se už zlepšila.

Jsem „workoholik“, nejvíc mě baví o něčem přemýšlet, přijít na nové poznatky a výsledky sdělovat ostatním. Velmi rád jsem učil...

Považuji za nutné, aby se ČSJ uplatňovala v konkurenčním prostředí nejen poznatky přejímanými z cizích zdrojů. Vedoucí postavení se bez originální tvorby nedá získat ani udržet. Pouhé tvrzení o vedoucím postavení ve stanovách k tomu nestačí.

Všem doporučuji, aby ve své práci nepodléhali heslu „Proč bych přemýšlel, když všechno, co potřebuji, najdu na Internetu?“ Samostatné myšlení je vhodná obrana proti přejímání nesmyslů.

Foto archiv Z. J. (4)

celkem dobře německy a umím si přeložit odborné texty v obou směrech, proto mimo jiné píšou do tohoto časopisu anotace z německého časopisu QZ – Qualität und Zuverlässigkeit.

Druhým mým cizím jazykem byla francouzština – systematicky od 11 do 19 let, ale nepoužíval jsem ji. „Oprášil“ jsem ji teprve v osmdesátých letech, kdy jsem měl k dispozici (od dr. Žaludové) francouzské časopisy o jakosti. Tento zájem a tuto svou znalost uplatňuji především formou anotací z francouzského časopisu „Qualité en

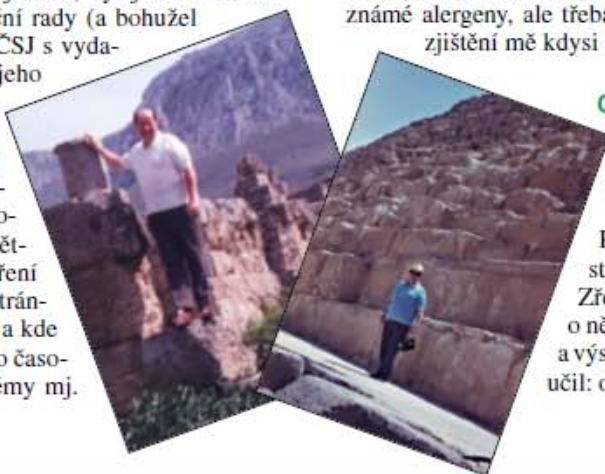
mouvement“. Bohužel to příštím číslem skončí, protože časopis jako samostatný přestal vycházet.

Nemohu ani vynechat ruštinu. Musel jsem se jí učit až od svých 37 let (při druhém studiu vysoké školy a při aspirantuře), ale chyběly mi základy. Dodnes si však dovedu přeložit odborný text z ruštiny do češtiny. Takto pozdě jsem se také začal učit anglicky, ale v podstatě jsem se dostal jen do úrovně, kdy jsem s to si bez potíží přeložit odborný článek do češtiny či sledovat odbornou terminologii.

Schopnost dohovorit se německy mi přinesla i nezapomenutelný kontakt se známým německým odborníkem, prof. Woldemarem Masingem. To byl čelný představitel Německé společnosti pro jakost, první prezident EOQC, mimořádná osobnost evropského i světového významu; zemřel v roce 2004 – bylo mu 88 let. Já jsem mu při jeho návštěvě u nás v roce 1966, tedy před čtyřiceti lety, dělal doprovod a z rozhovorů s ním jsem získal řadu nových poznatků. Znovu jsem se s ním setkal na konferenci EOQ 1969 v Praze, a také jsem čerpal poznatky z jeho odborných článků v časopise Qualität und Zuverlässigkeit.

Když jsme u těch odborných článků a časopisů: vaše osoba a hlavně práce jsou nerozlučně spojeny s dřívějším časopisem Svět jakosti, Zpravodajem ČSJ i nyní naším časopisem. Ve všech případech od jejich samých počátků. Jak jejich vývoj a význam v průběhu let ze svého hlediska vidíte?

Byl jsem u zrodu Zpravodaje ČSJ v roce 1990 a členem jeho první redakční rady. Napsal jsem do něj řadu příspěvků (např. seriál článků „Stati o jakosti“). Jeho začátek nebyl snadný. Byl psán na psacím stroji a klasicky rozmnožován. Opíral se o nezájem členů, bez autorských a redaktorských honorářů. Obdobně jsem byl u zrodu Světa jakosti, byl jsem autorem řady článků a členem jeho redakční rady (a bohužel jsem byl i u skončení spolupráce ČSJ s vydavatelstvím tohoto časopisu pro jeho podle našeho názoru klesající úroveň a nezájem vydavatele o jeho rozvoj). Náš Zpravodaj ČSJ před nedávnem prošel zásadní změnou, stal se malou spolkovou přílohou nového odborného časopisu většího rozsahu i širšího zaměření „Perspektivy jakosti“, na jehož stránkách budou číst čtenáři tyto řádky a kde patřím opět do redakční rady. Tento časopis začínal s nepříjemnými problémy mj.

při převodu odborných článků do tiskárenské podoby (chybné matematické znaky, ztracené vzorce a obrázky apod.), ale situace se už zlepšila.

Ale pro úplnost – je třeba podotknout, že už v šedesátých a sedmdesátých letech vydávala tehdejší složka ČVTS (Celostátní komise pro jakost, pak Komitét jakosti a spolehlivosti a tak dále) „Zpravodaj KJS“.

Ted je možná ten pravý okamžik, abychom se alespoň na chvíli dostali od věcí odborných také k vašim zálibám: kultura, sport, cestování... – co patřílo a patří mezi vaše koníčky?

Se sportem jsem skončil ve svých osmnácti letech. Předtím jsem cvičil v Sokole, pak jsem (po zavření Sokola za války v roce 1941) přešel na lehkou atletiku, ale náhlá srdeční příhoda (po letech identifikovaná jako infarkt) mi znemožnila jakékoli pokračování.

V kultuře jsem byl častým návštěvníkem divadel (činohry, opery, koncerty), ale také aktivně činný – ve studentských pěveckých souborech, orchestrech (housle), v divadelním kroužku apod. Zájem o kulturu, byť už ne v té aktivní formě, mi zůstal dodnes.

Cestování se mi vždycky líbilo. V padesátých letech jsem procestoval skoro celou republiku (služebně i soukromě), od šedesátých let jsem pak navštívil asi polovinu evropských států, byl jsem i v Asii a v Africe. V záležitostech jakosti jsem byl s prof. Egermayerem např. v roce 1966 na konferenci EOQ (tenkrát ještě EOQC) ve Stockholmu, o rok později pak v Rotterdamu v tehdejší centrále EOQ, a několikrát v Budapešti. Samozřejmě jsem patřil v roce 1969 k těm, kteří připravili a zajistili konferenci EOQ v Praze, právě s uplatněním poznatků, které jsme získali ve Stockholmu a Rotterdamu.

Je něco, na čem si obzvlášť rád pochutnáte?

Nemohu říci, že bych měl nějaká zvlášť oblíbená jídla. Spíš mám problém s tím, že jsem alergik na řadu látek, nejen na běžně známé alergeny, ale třeba i na jód, v jakékoli sloučenině. Toto zjištění mě kdysi málem stálo život.

Co vám v současnosti dělá radost, ať už v jakékoli oblasti? Co byste si sám sobě k narozeninám a do budoucna přál?

Patří to k věku a špatnému zdravotnímu stavu: radostí ubývá, starostí přibývá. Zřejmě jsem „workoholik“, nejvíc mě baví o něčem přemýšlet, přijít na nové poznatky a výsledky sdělovat ostatním. Velmi rád jsem učil: od patnácti let jsem doučoval slabší stu-

denty, pak jsem učil v odborných kurzech, na střední průmyslové škole, na vysoké škole v denním, dálkovém (teď se říká distančním) i postgraduálním studiu. Ještě v roce 2000 jsem přednášel řízení jakosti na Západočeské univerzitě v Plzni. Dlouhá léta jsem byl na Strojní fakultě ČVUT členem státní zkušební komise pro inženýrské studium.

A to přání sám sobě?

Aby mi zdraví a další okolnosti umožnily v tom přemýšlení, vymýšlení a sdělování poznatků co nejdéle pokračovat!

Co byste jako zakládající člen přál do budoucna ČSJ?

Jako zakládající člen a čestný člen ČSJ pochopitelně Společnosti přeji co nejlepší budoucnost, úspěchy v její činnosti a dosažení skutečně vedoucího postavení mezi organizacemi, které se věnují rozvoji jakosti. Považuji však za nutné, aby se ČSJ uplatňovala v konkurenčním prostředí nejen poznatky přejímanými z různých cizích zdrojů. Tím netvrdím, že by originální produkty, tak říkajíc z vlastní tvorby, měly představovat většinu toho, co ČSJ nabízí. Naopak, stačí malý podíl. Ale vedoucí postavení se bez této originální tvorby nedá získat ani udržet. Pouhé tvrzení o vedoucím postavení ve stanovách k tomu nestačí. A také si myslím, a při každé příležitosti se to snažím při-

pomínat, že nemůže uškodit trochu víc etického jednání a chování. I to je dnes podmínkou úspěchu.

A co byste z pohledu člověka, který dosud za osm desítek let mnoho převážně nelehkého prožil a mnoho užitečného udělal, přál svým následovníkům, kolegům v naší branži a/nebo nám všem bez rozdílu?

Svým kolegům a následovníkům přeji mnoho spokojenosti jak v odborném, tak v soukromém životě. Myšlenka jakosti by neměla zaniknout, je to podmínka nejen dalšího rozvoje, ale i další existence lidí. Také jim doporučuji, aby ve své práci nepodléhali současnému modernímu heslu „Proč bych přemýšlel, když všechno, co potřebuji, najdu na Internetu“; držet se tohoto hesla je záruka (abych se vyjádřil matematicky) konvergence k nule. Samostatné myšlení je vhodná obrana proti přejímání nesmyslů. A takovou obranu potřebujeme bez výjimky všichni a stále, nebo spíše čím dál víc. Takže to je ono mé závěrečné přání nám všem bez rozdílu.

A já už nemohu vymyslet nic jiného, než téměř přesně zopakovat svá závěrečná slova z rozhovoru s jubilantem z předchozího čísla: Ať se vám (i nám všem) tato vaše přání plní mírou vrchovatou co nejlépe a nejdéle. Děkuji vám za rozhovor a těším se za sebe i za čtenáře na další spolupráci. ■